

Адкрывальнік беларускіх цудаў

Анатоль БУТЭВІЧ,
пісьменнік

Яркія і прыгожыя кнігі, прысвечаныя гісторыі Беларусі, за аўтарствам Анатоля Бутэвіча прыцягнулі ўвагу адразу як з'явіліся. Упершыню я іх пабачыў нават не ў кніжнай краме, а ў дзіцячай бібліятэцы, дзе на палічцы, адведзенай для гістарычнай літаратуры, яны займалі пачэснае цэнтральнае месца. Узяў, стаў гартаць. З чымсьці ў ацэнках аўтара пагаджаўся, з чымсьці не, і ўжо тады ўзнікла жаданне паразмаўляць, абмеркаваць асобныя пытанні, высветліць больш дакладна аўтарскую пазіцыю. І вось нарэшце гутарка адбылася. Ды і падстава была – кніжная серыя «Сем цудаў Беларусі» вылучана на атрыманне Дзяржаўнай прэміі. Зразумела, калі гаворыш з такім чалавекам, то тэмы ўздымаюцца больш шырокія, чым проста пісьменніцкая творчасць ці планы на будучае.

– **А**натоль Іванавіч, Вы вядомы грамадству як заўзяты папулярызатар айчыннай гісторыі. Ваша біяграфія пачалася ў савецкі час, а ў нас хто-ніхто ўяўляе тую эпоху як нешта антыбеларускае, эпоху, калі не цікавіліся нічым нацыянальным, і ўсё навокал было зрусіфікавана. Ці так гэта? Калі Вы ў сабе адчулі покліч да беларушчыны, да каранёў?

НАША ДАСЬЕ

БУТЭВІЧ Анатоль Іванавіч.

Нарадзіўся ў 1948 годзе на хутары Язавец Нясвіжскага раёна Мінскай вобласці. У 1971 годзе скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Працаваў у БелТА (1971–1973), ЦК ЛКСМБ (1973–1975, 1980), намеснікам рэдактара газеты «Чырвоная змена» (1975–1980), інструктарам, загадчыкам сектара мастацкай літаратуры аддзела культуры, намеснікам загадчыка ідэалагічнага аддзела ЦК КПБ (1980–1986, 1987–1990), дырэктарам выдавецтва «Мастацкая літаратура» (1986–1987). У 1990–1992 гадах – старшыня Дзяржаўнага камітэта па друку, у 1992–1994 – міністр інфармацыі, у 1994–1996 гадах – міністр культуры і друку. З 1996 года генеральны консул Рэспублікі Беларусь у Гданьску, у 1998–2000 гадах – пасол Рэспублікі Беларусь у Румыніі. Намеснік старшыні Рэспубліканскага грамадскага савета па справах культуры і мастацтва пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь, старшыня грамадскай назіральнай камісіі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры, член Беларускай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны, намеснік старшыні Беларускага фонду культуры.

Аўтар кніг аповесцяў і апавяданняў, казак для дзяцей, гістарычных апавяданняў з серыі «Сем цудаў Беларусі», рыцарскай аповесці «Каралева не здраджвала каралю...» і інш. Перакладчк з польскай, рускай, украінскай моў.

Сфера інтарэсаў: гісторыя Беларусі ад даўніх часоў, краязнаўства, матэрыяльныя сведчанні даўняга жыцця, кнігі.

– Ведаецца, тут можна падзяліць пытанні. Адна справа – веданне і вывучэнне гісторыі, другая – беларушчына. Сапраўды, некалі мы гісторыю Беларусі, асабліва даўнюю, у поўным аб'ёме не вывучалі ні ў школе, ні ва ўніверсітэце. Я скончыў філфак. Здавалася, гуманітарны павінны былі дасканала ведаць гісторыю Беларусі. Але ж вядома, па якой кніжцы мы вучыліся – «Істория БССР». А ў ёй для Вялікага Княства Літоўскага месца не знайшлося.

– Прабачце, але ў падручніку пад рэдакцыяй Л.С. Абэцэдарскага гісторыя ВКЛ згадвалася...

– Правільна, толькі згадвалася. І ўсё ж цікаўнасць да гісторыі нараджаецца не толькі з падручнікаў. Я адчуў яе яшчэ ў школе. А вучыўся спачатку ў Велікаліпскай васьмігодцы, потым у Сноўскай сярэдняй – усё на Нясвіжчыне. У Снове былі выдатныя настаўнікі, найперш выкладчыкі беларускай літаратуры Іван Іосіфавіч Калоса і чарчэння Пётр Іванавіч Пазняк. Яны былі заўзятыя краязнаўцы, самі апантаныя гісторыяй, і нас да яе далучалі. Тады ў школе існавала традыцыя «зорных паходаў». Падчас іх мы збіраліся ў лесе, дзе былі розныя спаборніцтвы на веданне гісторыі, турыстычныя заданні. Летам садзіліся на ровары – і па раёне, сваім ці суседнім. Зразумела, разам з настаўнікамі. Мы збіралі легенды, паданні пра паходжанне назваў вёсак, звесткі па гісторыі. Спачатку нам здавалася гэта нават не вельмі патрэбным, але потым

такія запісы і сабраныя матэрыялы сталі падставай для стварэння школьнага музея, які існуе да сённяшняга часу. Хутка я пачаў сёе-тое па гісторыі Нясвіжчыны друкаваць у раённай газеце, часам сумесна з настаўнікам. Для настаўніка І.І. Калосы гэта быў добры крок, а для мяне, вучня, гонар.

– **Які перыяд Вы асвятлялі ў сваіх першых артыкулах?**

– Зразумела, яны тычыліся гісторыі Нясвіжчыны: падзеі 1905 года, прыядадзень і час рэвалюцыі 1917 года, Нясвіж і Заходні фронт. Нясвіжчына дала шмат рэвалюцыянераў, якія ўвайшлі ў гісторыю. Дарэчы, праз гэтую дзейнасць я пазнаёміўся з такімі прозвішчамі, як Залескія, Валодзькі, Валачковічы, Крыніцкі (Бампі), з некаторымі людзьмі сустракаўся. Напрыклад, з Лідзіяй Валачковіч, якая жыла ў Мінску. І гэта нітка зацікаўленасці беларускай гісторыяй працягвалася далей, ад школы да ўніверсітэта. Будучы студэнтам, нават пісаў артыкулы для Беларускай савецкай энцыклапедыі пра гэтых асоб.

– **Вы не адчуваеце ўнутры нейкіх супярэчнасцей паміж савецкім і нацыянальным?**

– Гледзячы, як да гэтага ставіцца. Для мяне савецкі час – часцінка гісторыі, як і ВКЛ. І савецкі перыяд нельга выкрэсліваць з біяграфіі ні краіны, ні людзей. Яны шчыра працавалі дзеля ідэі, змагаліся за лепшае жыццё. І гэта праўда. Тыя ж мае бацькі, якія працавалі часта за пустыя працадні ў калгасе, – яны ж рабілі гэта не пад прымусам. Бацька пражыў 87 гадоў і ўсё жыццё займаўся фізічнай працай. Такіх былі сотні, тысячы. Дык што, выкінуць гэты кавалак

гісторыі і не разглядаць яго? Але ў любы перыяд, у любой краіне, у любой сям’і можа быць і добрае, і кепскае, трэба проста рэальна бачыць тое, што пераважае і ў імя чаго. Возьмем ту ж Вялікую Айчынную. Мы зараз неяк саромеемся сказаць, чыя гэта была Перамога. Вядома – савецкага народа. Ён разграміў фашызм і выратаваў свет. Забывацца пра гэта нельга.

А што да нацыянальнага, то, вядома, у савецкі час на гэтым не надта хацелі акцэнтаваць увагу. Згадайма вядомыя словы Хрушчова пра беларусаў, якія першымі прыйдуць у камунізм без сваёй мовы... Ды і слова «нацыяналіст» мела выключна адмоўны сэнс.

– **А ў савецкі час Вы якой мовай карысталіся, рускай ці беларускай?**

– Найперш беларускай – яна ж матчына. У прамым сэнсе. Восем класаў я вучыўся ў беларускамоўнай Велікаліпскай школе. Дарэчы, яна размяшчалася ў недабудаваным палацы знакамітага роду Абуховічаў. Будынак быў двухпавярховы, цагляны, з камінамі, паркетам. Я ж гэтага і ў вочы не бачыў. У нас

на хутары Язавец, а потым у вёсцы Баяры была земляная падлога. Таму і стаўленне да прыкмет шыкавання асаблівае. Мяне нават сам будынак школы выходзіў нейкім чынам. Некаторыя з бліжэйшай вёскі часам, калі гораха, прыходзілі басаножа. Адноўчы спакусіўся і я. Дык у мяне падэшвы гарэлі: як гэта басаножа і па паркеце? Больш так не хадзіў.

Сноўская школа была рускамоўная, і спачатку мне было цяжка. Я быў выдатнікам, а тут раптам стаў атрымліваць чацвёркі, і не таму, што не ведаў прадмета, а цяжка было перайсці на рускую мову. Трэба было прывычацца да тэрмінаў. Паступова настаўнікі зразумелі гэта, пачалі дапамагаць.

Дома гаварылі па-беларуску. Хаця моўны феномен у Беларусі цікавы. Я зноў згадваю бацьку. Ён усё жыццё гаварыў на трасянец, але той, што блізкая да беларускай мовы. І што я прымеціў, калі быў на практыцы ў нясвіжскай раённай газеце. Тады там працавалі Уладзімір Ліпскі, Мікола Маляўка. Часам мы з імі заязджалі да мяне дамоў, а пазней з кімсьці з Мінска, і бацька стараўся гаварыць з гасцямі па-руску. Я доўга разгадваў – чаму? На маю думку, у гэтым краі, а гэта Заходняя Беларусь, з жыхарамі начальства ніколі не размаўляла на іхняй мове. Зразумела, пры паляках была польская мова, потым пры савецкай уладзе больш руская. І калі прыежджаў чалавек з раёна ці з вобласці, то ён для бацькі быў не тутэйшы, і гаварыць з ім трэба было па-руску. Гэты стрыжань сапраўды ёсць у народзе: загаворыць начальства па-беларуску, тады ўсе загавораць. Напэўна, у гэтым рацы ёсць.

– **Калі гаворка зайшла пра адметнасці Заходняй Беларусі, то адкажыце: Вы сапраўды адчуваеце падзел беларусаў на «заходнікаў» і «ўсходнікаў»?**

– Цяпер не. Некалі адчуваў. Усё ж такі быў розны менталітэт. Напэўна, Заходняя Беларусь не была сапсавана тымі адносінамі, што існавалі ва Усходняй, найперш да зямлі. Дарэчы, і ўлады прызнавалі наяўнасць такіх адрозненняў. Толькі нядаўна даведаўся, што былым заходнікам да самай вайны нельга было свабодна, без спецыяльнага дазволу прыежджаць ва Усходнюю Беларусь. І пайсці

дзяўчыне замуж «за восточніка», як доўгі час казалі ў нас, было зусім не проста.

Я памятаю дзеда па маці, які ўступіў у калгас ледзь не апошнім. Які лямант стаяў, калі ён вёз у калгас свае прылады працы! Пяцёра дзяцей, жонка галасілі разам! Была павага да зямлі, калі хочаце, і прага яе. А ў перабудову, калі можна было браць зямлю, тыя ж людзі з майго роду казалі: «Хіба мы дурныя браць гектары? Чым мы будзем іх апрацоўваць? Сіла не тая». Як хутка змяніўся менталітэт.

Студэнты філфака
Белдзяржуніверсі-
тэта. А. Бутэвіч –
другі злева. 1968 год

У былой Заходняй Беларусі даўжэй захоўвалася большая павага і давер паміж людзьмі. Хаты не замыкалі, падпіралі проста кіем. Не было павальнага п'янства, якое зараз знішчае вёску.

Па маім назіранні, самае калектыўнае жыццё было акурата на хутары, дзе адзін аднаго ведаў на выліт, у вёсцы гэтага было ўжо менш. А ў горадзе часта нават не ведаюць, хто жыве ў тваім пад'ездзе.

Мы паходзілі з хутара, дзе было 25 двароў. Там быў толькі адзін заможны селянін. І вось у марозную зіму 1940 года прыйшла разнарадка: сем сем'яў з нашага Язаўца трэба раскулачыць. А дзе іх узяць? І каго падагналі пад гэтую кампанію? Самых бедных, у якіх было па сямёра дзяцей, якім, як казалі мая цётка, нават не было чым прыкрыцца. Іх у сані і на чыгунку, а гэтага больш-менш заможнага не зачэпілі. І якое было стаўленне ў людзей? Адкупіўся! І як яны павінны былі ставіцца да новай улады, калі яна творыць такую несправядлівасць? Але такія факты не

перакрэсліваюць усю гісторыю ні Заходняй Беларусі, ні Савецкай.

– **Большую частку жыцця Вы пражылі пры савецкай уладзе, адбыліся як чалавек. Як Вы ўспрынялі 1991 год, калі рухнуў стары лад не толькі дзяржавы, але і ўсяго жыцця?**

– Сапраўды, абрынуўся звыклы лад жыцця. Калі ўсё ўстаялася, і ты немалады чалавек, у цябе ўжо нешта атрымалася, раптоўна ўсё вакол цябе рушыцца. Якім бы стойкім ці аптымістам ні быў, зразумела, што ўспрымаеш гэта неадназначна. З аднаго боку, было цікава, з другога – нечакана. Усё, што адбывалася тады ў Белаавежы, я ўспрымаў з радзі, тэлеперадач, бо быў у адпачынку.

– **Можа, ведалі, што адбудзецца, і паехалі ў адпачынак?**

– Калі б ведаў, то паехаў бы туды! Бо мне, як журналісту, было цікава, што там адбывалася. У любым выпадку, гэта былі неадназначныя падзеі. І для тых, хто цяпер крытыкуе заўзята савецкі лад, і для тых, хто яго абараняе, гэта быў злом жыцця, адразу для многіх пакаленняў. Зразумела, адгукалася балюча.

Я ўжо меў пэўную біяграфію, так бы мовіць, кар’еру. Але мае кар’ерныя перамяшчэнні адбываліся толькі дзякуючы добрым людзям, што былі побач. Маленькі штрышок. Пасля школы хацеў паступаць на журфак, бо да таго часу ўжо друкаваўся ў раёнцы, «Звяздзе», «Сельскай газеце», «Настаўніцкай газеце». Прыехаў у Мінск здаваць дакументы, а для журфака было патрэбна два гады стажу. І што рабіць? Толькі забіраць дакументы і ехаць назад. У прыёмнай камісіі знайшліся добрыя дзяўчаткі, якія падказалі ісці на філфак. Спачатку ўпарціўся. Потым пагадзіўся з іхнімі довадамі. А мой філалагічны курс быў выдатны. Са мной вучыліся Яўгенія Янішчыц, Алесь Разанаў, Генадзь Пашкоў, Віктар Ярац, Яўген Хвалей, Алена Руцкая, Таццяна Шамякіна, Таццяна Панчанка, Ларыса Калачынская, Людміла Карпава, сын Міколы Хведаровіча Саша Чарнушэвіч – я называю толькі тых, хто тады меў дачыненне да пісьменніцкіх сем’яў альбо пазней стаў пісьменнікам. На курсе 135 чалавек. Уступіў у партыю, будучы студэнтам, што бывала рэдка для таго часу. Быў намеснікам сакратара камітэта камса-

мола філфака. Пісаў навуковыя працы, якія ўдзельнічалі ў рэспубліканскіх конкурсах. Усе прарочылі мне аспірантуру. Але месца было адно. Ададлі Таццяне Шамякінай. Скажу шчыра – яна апраўдала яго на сто працэнтаў. Я ўнутрана згадзіўся, што пайду ў школу. Прыйшоў на размеркаванне, а дэканам быў Аляксей Арсеньевіч Воўк (вечная яму памяць), гісторык, дарэчы. У БелТА толькі што прыйшоў дырэктарам Мікалай Марушкевіч. І Воўк раптам мне кажа: «У БелТА пойдзеш?» Я здзівіўся. «Якая пра-

У рэдакцыі газеты «Чырвоная змена»: А. Бутэвіч, паэты М. Федзюковіч, В. Шыханцоў. 1979 год

ца, – пытаю, – творчая?» – «Творчая, творчая, не перажывай!» Аказалася, што Воўк ведаў Марушкевіча, а БелТА пашыралася, патрэбны былі маладыя кадры. Так я трапіў на журналісцкую працу. Лічу, што толькі дзякуючы спрыянню Воўка і Марушкевіча. І так па жыцці складаўся лёс, што больш за ўсё сустракаліся добрыя людзі.

У БелТА я апынуўся ў грамадска-палітычнай рэдакцыі. І адразу са студэнцкай парты трэба было асвятляць партыйнае і камсамольскае жыццё. Школа я вам скажу – ого-го!

– **А калі пісалі на такія тэмы, у Вас не было ўнутранага пратэсту, супярэчнасцей?..**

– Не, можаце далей не расшыфроўваць. Тое, што я тады рабіў, рабіў шчыра. Яшчэ раз паўтаруся, савецкі перыяд я ніколі не ганьбіў, бо тады быў закладзены фундамент майго далейшага жыцця. Журналісты пісалі (ва ўсякім разе белтаўцы) шчыра. Ды і многа хто верыў у тую ідэю. Я калі ў партыю ўступаў,

то не пра кар'еру думаў. Рэкамендацыі далі добрыя людзі. Той жа Алег Антонавіч Лойка, які быў пасля маім навуковым кіраўніком і прымусаў мяне пісаць кандыдацкую дысертацыю. Але тады ўжо я працаваў у ЦК КПБ, а гэта не для вольнага часу, тым больш што з'явілася сям'я. Так і не напісаў.

– **Не шкадуеце?**

– Цяпер шкадую. Кандыдацкі мінімум быў здадзены, тэма вызначана. Зараз навуковая ступень дазволіла б больш працаваць са студэнтамі, а гэта ж цікава!

– **Вы казалі, што падчас Белакежскіх пагадненняў былі ў адпачынку. Але як толькі выйшлі, то 16 студзеня 1992 года Вярхоўны Савет прызначыў Вас міністрам інфармацыі ўжо незалежнай Беларусі. Потым Вы сталі міністрам культуры і друку Беларусі. Агульна ва ўрадзе незалежнай Беларусі Вы працавалі больш за 4 гады. Што ўдалося зрабіць за гэты час?**

– Так, упершыню членам урада я стаў у жніўні 1990 года. Дарэчы, цікавы факт: гэта быў першы і адзіны ўрад, склад якога выбіралі дэпутаты Вярхоўнага Савета. А на дыпламатычную працу пайшоў у сакавіку 1996 года. Вось такі мой «урадавы стаж». Варта памятаць, што ў 90-я гады мы ўсе, і чыноўнікі, і жыхары Беларусі, былі першымі, хто пачынаў тварыць незалежную краіну. Так, у савецкі час БССР была даволі магутнай у эканамічным плане, але палітычнай самастойнасці не было. Усе прынцыповыя рашэнні, у тым ліку прамыслова-вытворчыя, культурныя, прымаліся ў Маскве. Хіба гэта разумна, што, каб пабудоваць клуб у нейкай забытай Богам вёсцы, трэба было пытацца дазволу ў Маскве і адтуль атрымліваць так званыя ліміты? Альбо чыноўніку выдаць у Мінску і якім тыражом?

Так, з рэальным атрыманням незалежнасці і цяжка было, і памылкі рабілі, але адчуваўся маральны ўздых. Людзі часам працавалі не за грошы, без выхадных і прахадных. Мо выяўлялася і савецкая загартушка. Ведалі, што першым заўсёды нялёгка.

Я вынікаў не падводзіў, але зрабіць тады здолелі нямала. Яшчэ ў савецкі час, калі быў дырэктарам выдавецтва «Мастацкая літаратура», прапанаваў старшыні Дзяржкамдруку М.І. Дзяльцу стварыць серыю кніг

«Нашы славутыя землякі». Яна, дзякуй богу, жыве і дагэтуль. Праўда, задумвалася як міжвыдавецкая, каб кожнае выдавецтва стварала кніжкі па свайму профілю. Атрымалася па-іншаму, але ўсё ж.

Потым было рашэнне аб усталяванні Дня беларускага пісьменства і друку, першае ўрачыстае яго святкаванне ў Мінску і Полацку. І свята жыве, набрала моцы, штогод праводзіцца ў розных рэгіёнах Беларусі, што вельмі важна, бо да яго далучаюцца многія і многія. Жыве экспедыцыя «Дарога да святыхняў», якая папярэднічае свату.

Святкаванне 500-годдзя з дня нараджэння Ф. Скарыны ў штаб-кватэры ЮНЕСКА. Злева направа: генеральны дырэктар ЮНЕСКА Ф. Маёр, С. Скарына – нашчадак Ф. Скарыны, Л. Гуляка, А. Бутэвіч. Парыж, 1990 год

З выдавецкіх спраў хачу згадаць серыю «Скарбы сусветнай літаратуры». Яна жыла, потым спынялася, зноў выходзіла. Зараз яе, на жаль, няма...

Увогуле, ніколі не думаў пра нейкія свае заслугі. Мо і трэба пазбіраць, пазапісваць. Але згадаю яшчэ кінафестываль «Лістапад», які пры мне стаў дзяржаўным, свята беларускага гумару ў Аўцюках. Ды і «Славянскі базар» з прэзідэнцкай падтрымкай менавіта тады набыў дзяржаўную прапіску ў Віцебску. У Маладзечне станаўлюся на ногі фестываль беларускай песні і паэзіі. А ў сферы сродкаў масавай інфармацыі і выдавецкай дзейнасці адбываўся бум стварэння новых структур.

– **Дык і названага ўжо нямала. А што не ўдалося здзейсніць і чаму?**

– Калі казаць пра дзяржаўную службу, то мары зрабіць нешта незвычайнае і глабальнае – каб на ўвесь свет – не было, яго і без таго хапала. Тады кожны дзень працавалі, каб Беларусь станаўлілася незалежнай не на па-

перы. А гэта ж і ломка псіхалогіі, і стварэнне нарматыўнай базы, і новыя ўзаемаадносіны. Бо не прызвычаліся праяўляць ініцыятыву. І вось прыйшоў час, калі ад кожнага патрабавалася ініцыятыва: ад загадчыка сельскага клуба да міністра. Тады ў Міністэрства культуры і друку была вялікая сфера адказнасці: уся культура, архівы, тэлебачанне, радыё, спорт, амаль уся сацыяльная сфера, акрамя аховы здароўя. І паўсюль шукалі тыя лініі, якія маглі б развівацца на карысць агульнай справы. Іначай навошта было ствараць дзяржаву? Але была і такая тэндэнцыя – бегчы наперадзе каня, апырэдзіць час і неадкладна зрабіць тое, чаго пакуль што не падтрымлівала грамада. Час гэта паправіў і падкарэктаваў.

Яшчэ хачу адзначыць калектыў міністэрскіх спецыялістаў-аднадумцаў. Побач і поплец са мной былі Станіслаў Нічыпаровіч, Уладзімір Гілеп, Ларыса Орса, Соф'я Сліжэўская, Вадзім Дапкюнас, Лена Паўлава і іншыя. Без іхняга разумення і падтрымкі я адзін нічога дзельнага не зрабіў бы.

Згадваецца паказальны выпадак, як вырашаліся тады справы. Напомніў яго Алесь Белакоз, заснавальнік знакамітага Гудзевіцкага музея ў Мастоўскім раёне. Прыехаў ён да мяне ў міністэрства прасіць грошай на дабудову Палаца культуры. Дзе ж іх было ўзяць? Ён раскажаў, што вёска сябруе з адным нямецкім горадам, і брыдка прымаць людзей, калі няма клуба. «Во! – кажу. – Ідзя!» Тады якраз прыярытэтам былі міжнародныя сувязі, і грошы на гэта знаходзіліся. Параіў напісаць, што прымалі нямецкую дэлегацыю, а грошы накіраваць на будаўніцтва. Ён спачатку сумняваўся, але сталі рабіць. Хутка прыязджае і кажа, што пайшла справа, але грошай усё роўна не хапае. «Колькі, – пытаю, – гасцей прымалі?» – «Сто ці сто пяцьдзесят». – «Пішыце яшчэ сто». Вось такім чынам і зрабілася справа, яны дабудавалі Палац культуры. Я пра гэта і забыўся зусім, бо такіх выпадкаў тады было шмат, а нагадаў Алесь Мікалаевіч, і ажыло...

– Як у рэвалюцыйны час?

– Адносна, але падобна – «голь на выдумкі хитра». Тады ж, калі было аб'яднанае Міністэрства культуры і друку, прыйшлося працаваць літаральна з усімі творчымі саюзамі. На шчасце, і пасля таго, як я пайшоў ужо з міністэрства, не было ніводнага чалавека, які пры сустрэчы перабягаў бы на

другі бок вуліцы, наадварот, яшчэ дагэтуль падыходзяць, дзякуюць, пытаюцца, як справы, прапануюць падтрымаць карысныя ідэі. Значыць, рабілі мы тады нешта карыснае, што запатрабавана было творчай сферай, якая вельмі балюча рэагуе, калі нешта не так.

Праўда, я павінен прызнацца, што зрабілі не ўсё, што маглі, у тым ліку і асабіста для творцаў. Не хапала сродкаў – у гэтым была галоўная бяда. Але я рады, што нікому асабіста не зрабіў балюча знарок, за што сёння было б сорамна...

А. Бутэвіч сярод дэлегатаў XXVI з'езда камсамола Беларусі. Другі справа – першы беларускі касманаўт П. Клімук. Мінск, 1978 год

І калі вы дазволіце, то скарыстаю з магчымасці сказаць шчырае і праўдзівае слова падзякі ўсім, з кім працаваў у міністэрстве, усім творчым людзям, якія разумелі мяне і падтрымлівалі. Я гаварыў пра добрых людзей на маім шляху. За час маёй міністэрскай працы такіх людзей, на шчасце, было вельмі і вельмі шмат. Нізкі ім паклон, што дапамаглі мне стаць тым, кім стаў.

– Дарэчы, Вам, самому чалавеку творчаму, было цяжка працаваць з творцамі? Бо ў перыяд Вашага знаходжання на дзяржаўных пасадах былі жывыя яшчэ сапраўдныя класікі нашай культуры.

– Ведаецца, не цяжка. Класікі гэта ў творчасці, а ў жыцці беларускія класікі самыя звычайныя людзі, з добрай душой і шчырымі намерамі. Знаёмства з творцамі пачалося для мяне яшчэ ў савецкі час, калі працаваў у сектары мастацкай літаратуры

ЦК КПБ. Час працы ў ЦК – шчаслівы час знаёмства з пісьменнікамі, і не толькі з беларускімі. Даводзілася бываць на многіх пісьменніцкіх пленумах і з'ездах у Маскве, дзе ў фармальнай і нефармальнай абстаноўцы адбываліся стасункі з самымі сапраўднымі класікамі еўрапейскай пробы. Не дзеля пахвальбы, а справядлівасці для скажу, што да сённяшняга дня даражу аўтографамі Еўтушэнкі, Вазнясенскага, Бялова, Распуціна і шмат яшчэ каго.

Мо і з увагі беларускіх пісьменнікаў пачаў пісаць сам. Аднак, працуючы ў партыйных і ўрадавых органах, я ніколі не займаўся самапрасоўваннем сваёй творчасці, самадрукаваннем. Мая першая кніжачка выйшла пасля таго ўжо, як я пайшоў з дзяржаўнай службы. Да таго друкаваўся толькі ў перыёдыцы, і то пад псеўданімам Максім Валонка. Рэдактары некаторыя нават не ведалі, хто стаіць за гэтым псеўданімам.

А першая публікацыя ў часопісе была яшчэ ў студэнцкую пару, калі накіраваў у часопіс «Беларусь» рэцэнзію на кнігу Уладзіміра Конана «Развіццё эстэтычнай думкі ў Беларусі». Надрукавалі, нават не высвятляючы, хто аўтар...

– Мы ўсю гаворку вяртаемся да савецкай эпохі. У той пары ёсць і такі бок – дысідэнты, тыя, хто ў палітыцы ці ў сваёй творчасці выступаў супраць улады. А Вы былі работнікам ЦК КПБ. Значыць, не маглі не ведаць пра існаванне такіх людзей. Як ставіліся да іх?

– Так, я ведаў, што такая з'ява ёсць. Але, па праўдзе, дысідэнцтва не выклікала такой ажыятажнай цікавасці, найперш таму, што было далёка ад Мінска. У нас такога не назіралася. Я ж сам студэнт-шасцідзесятнік. У час так званай хрушчоўскай адлігі для нас многае стала вядома, чаго нельга было ведаць раней. І да тых жа дысідэнтаў ставіліся так: кожнаму дадзена выбіраць, кім яму быць. «Адзін дзень Івана Дзянісавіча»

Салжаніцына на той час быў твор, які мог перавярнуць свядомасць, бо там паказана такое жыццё, пра якое мы і ведаць не маглі, а тым больш уявіць, што можна пісаць пра гэта. Але ўзнікала і іншае пытанне: навошта забаранілі? Не аднойчы пераконваўся, што забарона, адмоўная крытыка толькі спрыяюць папулярызацыі любой з'явы, асабліва мастацкай. А ў нас у Беларусі што, хіба дысідэнцтва было?

Пасол Беларусі ў Румыніі А. Бутэвіч уручае даверчыя граматы прэзідэнту Э. Канстанцінеску. Бухарэст, 1998 год

– Нейкія групкі існавалі. Скажам, «Акадэмічны гурток»...

– Я не называў бы гэта дысідэнцтвам. Не больш чым спробы прадоўжыць тыя разняволеныя 60-я гады. Але назаўважце мне хоць аднаго пісьменніка, які, калі прыйшлі перабудовачныя часы, выцягнуў са стала стос ненадрукаваных рукапісаў. Не было такіх. Значыць, альбо наша цензура ставілася лаяльна, хоць і правіла вельмі многіх, альбо, выбачайце, у саміх творчых людзях сядзеў унутраны цензар, які не дазваляў пісаць тое, што, ведаў творца, не пройдзе. Дык мо гэта і было дысідэнцтвам, такім вось унутраным, схаваным ад іншых?

Гутарыў Вадзім ГІГІН
(Працяг будзе) ▮

